

Rotterdam ligt geografisch gezien op een belangrijke doorvoerroute van goederen, maar blijkbaar ook van mensen. Rotterdam vervult een belangrijke rol bij grootschalige mensensmokkelzaken.

Rotterdam en mensensmokkel

AUTEUR RICHARD STARING FOTOGRAFIE EMMA KLAMBACH & ANDREA GUERRA

Rotterdam speelt een belangrijke rol in de smokkel van mensen naar Engeland en andere landen. Hoe belangrijk is door de verborgen aard der activiteiten niet op te maken, maar de 'Doverzaak' in juni 2000 heeft Rotterdam nadrukkelijk op de 'mensensmokkelkaart' gezet. Het zogenaamde Dover transport was vanuit Rotterdam vertrokken. Een groot deel van de aangehouden en veroordeelde smokkelaars was woonachtig in Rotterdam en directe omgeving en bovendien bleek uit de verklaringen van de enige twee Chinezen die het fatale transport wel overleefden dat ze ook enige tijd in een Rotterdams 'safehouse' hadden doorgebracht.

Ook na Dover is Rotterdam in beeld gebleven waar het mensensmokkel betreft. In juni 2002 speelt de geruchtmakende mensensmokkelzaak rondom Sister P., een jonge vrouw met de Nederlandse nationaliteit maar met een Chinese achtergrond. Zij wordt ervan verdacht aan het hoofd te staan van een grote gewelddadige Chinese mensensmokkelorganisatie. In de ogen van justitie heeft zij het monopolie weten te bewerkstelligen op een mensensmokkelroute vanuit China via Rotterdam naar Engeland. In maart 2003 valt de Rotterdamse politie een aantal 'safehouses' binnen in Rotterdam en Antwerpen en arresteert ruim tien Chinezen op verdenking van mensensmokkel. In juni 2004 wordt er wederom een grote

groep Chinezen in Rotterdam aangehouden die verantwoordelijk wordt gehouden voor de smokkel van honderden Chinezen naar Groot-Brittannië.

Chinezen zijn niet de enigen die zich in Rotterdam bezig houden met mensensmokkel. Wat is nu de feitelijke relatie tussen mensensmokkelorganisaties en Rotterdam, of algemener; de relatie tussen een transnationaal georganiseerde vorm van misdaad als mensensmokkel en de stad? Burgers beschrijft drie kenmerken van steden die nauw verband houden met stedelijke vormen van criminaliteit:

1) de openbare sfeer en anonimiteit die eigen is aan steden, 2) het stedelijk draagvlak waarbij de aanwezigheid van grote groepen mensen met dezelfde levensstijl een specifieke markt creëert en 3) de concentratie van grote groepen mensen in een economische achterstandssituatie die mogelijkwijze kunnen kiezen voor overlevingsstrategieën in de criminele sfeer. In deze bijdrage zal op basis van een analyse

van twaalf grootschalige opsporingsonderzoeken naar veertien criminele samenwerkingsverbanden op het terrein van mensensmokkel ingegaan worden op de betekenis van Rotterdam. Bij alle zaken was de politie Rotterdam-Rijnmond betrokken en speelde de stad op enigerlei wijze een rol. De door Burgers omschreven aspecten van stedelijkheid zullen daarbij als richtlijn dienst doen.

Openbaarheid en anonimiteit

Mensensmokkel is bij uitstek een grensoverschrijdende vorm van misdaad waarbij het 'criminele' niet in één locatie valt te duiden. Specifieke steden fungeren als knooppunten in een netwerk waar groepen gesmokkelde migranten en – afhankelijk van de werkwijze – eventuele smokkelaars samenkomen. Meestal verblijven de migranten in afwachting van de verdere reis, al dan niet vrijwillig, in zogenaamde 'safehouses'. De openbaarheid en hiermee samenhangende anonimiteit van de stad maakt dat de activiteiten van in het bijzonder de wat grootschaliger opererende mensensmokkelaars niet zo opvallen. Mensensmokkelaars profiteren daarvan.

Een voorbeeld hiervan is een Chinees samenwerkingsverband, dat verantwoordelijk wordt gehouden voor de smokkel van honderden Chinezen gedurende een periode van enkele maanden via onder andere Rotterdam naar het Verenigd Koninkrijk. Een van de vele processen-verbaal uit het omvangrijke politieonderzoek maakt melding van bureaus die een klacht hebben ingediend bij een lokaal Rotterdams politiebureau over water- en stankoverlast. Politieambtenaren gingen er diezelfde middag langs, maar troffen een gesloten deur hoewel het licht in de portiekwoning brandde. Wel zagen zij dat er op het balkon een provisorische douchecabine was neergezet en aangesloten op de afvoer voor het regenwater. Daardoor werd de overlast veroorzaakt. Afgetapte telefoongesprekken tussen de leden van het criminele netwerk laten zien dat de smokkelaars op de hoogte waren van de justitiële aandacht voor hun pand. Een aangekondigd bezoek van de woningbouwvereniging en het bezoek van de politie gaf aanleiding tot druk telefoonverkeer en leidde er uiteindelijk toe dat de 'eenden' verplaatst moesten worden. Binnen dit criminele netwerk werden klanten als 'eenden' of 'ballen' aangeduid. Vervolgens ging

men op zoek naar een andere 'safehouse'-locatie. Deze wordt uiteindelijk gevonden in een andere Rotterdamse 'achterstandswijk'. In de Rotterdamse krant het Algemeen Dagblad kunnen we lezen dat de omstandigheden in deze 'safehouses' aan de Allard Piersonstraat in Delfshaven en de Gordelweg in deelgemeente Noord in Rotterdam slecht waren. "(...) in een driekamerwoning zaten 40 illegalen die alleen rijst met kool te eten kregen." Volgens de verslaggever mochten de illegalen – in het artikel als slachtoffers aangeduid – "overdag geen geluid maken, niet naar buiten gaan en moesten ze zittend slapen."

Het is onduidelijk hoeveel mensen van oktober 2002 tot en met maart 2003 in het pand verbleven. De drukte die met de smokkeloperaties gepaard moet zijn gegaan, vormde opvallend genoeg niet de aanleiding voor de klacht vanuit de buurt. Integendeel, de buurtbewoner stelde in zijn verklaring juist dat hij geen last had van de Chinezen in de portiekwoning, maar van het kletterende water dat uit de douchecabine

op het balkon kwam.

Dit incident maakt duidelijk dat de grootstedelijke omgeving onder normale omstandigheden een goede afscherming voor de mensensmokkelactiviteiten biedt, zelfs als er sprake is van grote mobiliteit rondom een 'safehouse' en de woningbezetting tegen alle normen in gaat. Zolang buurtbewoners geen directe 'last' ondervinden lijken smokkelaars relatief ongestoord hun gang te kunnen gaan. De anonimiteit van de grote stad speelt hun dus in de kaart. Rotterdam en in het bijzonder in de 'migrantenwijken' waarin de 'safehouses' zijn gelokaliseerd, bieden een omgeving waarin de activiteiten van smokkelaars niet opvallen.

Goede infrastructuur

In de geanalyseerde opsporingsonderzoeken fungeerde Rotterdam primair als transitstad en niet als eindstation voor de gesmokkelde migranten. Engeland is onder (illegale) vreemdelingen in toenemende mate populair als eindbestemming. De logistieke mogelijkheden die Rotterdam met zijn omvangrijke havengebied en zijn spoor- en busfaciliteiten bezit maken de stad uiterst geschikt als transitlocatie voor een verdere reis naar Engeland. Voor verreweg de meeste mensensmokkelnetwerken die gerelateerd zijn aan Rotterdam heeft de stad primair een transitfunctie. Dit laat zich illustreren aan de hand van een Turks en een etnisch gemengd samenwerkingsverband.

Gesmokkelde migranten arriveerden ofwel per trein of per (vracht)auto in Rotterdam om vervolgens in 'safehouses' in Rotterdamse buurten hun verdere reis af te wachten. Vervolgens werden ze in grote aantallen tegelijk in speciaal geprepareerde vrachtauto's, respectievelijk huiftrailers geplaatst om via de Rotterdamse haven naar Engeland vervoerd te worden.

Op de vraag waarom Rotterdam in deze zaken als transitstad is gekozen, kunnen verschillende antwoorden worden geformuleerd. In de eerste plaats heeft de stad, zoals aangegeven, een sterk ontwikkelde infrastructuur. Het uitgestrekte havengebied kent in het bijzonder de mogelijkheid om de gelijktijdige smokkel van grote groepen migranten te realiseren. Maar er zijn meer redenen,

De anonimiteit van de grote stad speelt mensensmokkelaars in de kaart.

Rotterdam migrantenstad

Veel verdachten uit de bewuste smokkelorganisaties hadden een sociaal netwerk in Rotterdam of in de directe omgeving. Zij hadden er hun vaste woon- of verblijfplaats en hun contacten. Dit gecombineerd met kennis van de stad maakte realisering van smokkeltransporten via Rotterdam een voor de hand liggende keuze. Een Iraans echtpaar, woonachtig in Rotterdam, hield zich bijvoorbeeld bezig met de smokkel van migranten vanuit Rotterdam naar andere bestemmingen. Migranten komen bij deze smokkelaars terecht doordat de in de transitlanden opererende leden van het samenwerkingsverband de gesmokkelden aan het echtpaar overdragen. Nadat deze overdracht heeft plaatsgevonden verblijven de gesmokkelden in afwachting van de verdere reis in het huis van de smokkelaars of in een 'safehouse'. Op basis van deze informatie lijkt de keuze voor Rotterdam vrij toevallig. Aangenomen kan worden dat wanneer dit echtpaar in een andere stad had gewoond, Rotterdam geen rol had gespeeld in de smokkeloperaties van dit samenwerkingsverband. Dit idee wordt versterkt door het feit dat er behalve naar Engeland ook naar Noorwegen en zelfs naar Australië werd gesmokkeld, wat het logistieke voordeel van de Rotterdamse haven aanmerkelijk reduceert. Deze smokkel had ook vanuit een andere stad kunnen plaatsvinden en werd dus duidelijk gestuurd door toevallige contacten van de smokkelorganisatie.

Een andere verklarende factor kan worden gevonden in de ondersteuning die vanuit een bepaalde gemeenschap wordt geboden. Hiermee wordt bedoeld op mensen met dezelfde etniciteit als de

smokkelaars en de gesmokkelden. Uit ons onderzoek is gebleken dat een dergelijke gemeenschap garant staat voor diverse vormen van hulp en ondersteuning. Dit manifesteert zich onder andere in het regelen van vervoer, het verlenen van onderdak en het uitlenen van documenten aan de smokkelorganisatie. Hoe relevant zo'n gemeenschap is bij de keuze van een stad als Rotterdam als transitplaats, blijkt duidelijk uit een aantal geanalyseerde zaken. Sommige samenwerkingsverbanden maakten op structurele wijze gebruik van de ondersteuning van de Somalische gemeenschap. In één van deze zaken werden drie mensensmokkelaars geholpen door minstens vijftien legaal in Nederland verblijvende Somaliërs, die bijvoorbeeld paspoorten ter beschikking stelden en tijdelijk onderdak verleenden aan de gesmokkelden. Dergelijke diensten kunnen van doorslaggevend belang zijn voor het slagen van voorgenomen smokkeloperaties. In het onderhavige geval had de smokkel geen doorgang kunnen vinden zonder de steun van degenen die zich bereid toonden hun paspoort uit te lenen.

Voor een beperkt aantal gesmokkelde migranten is Rotterdam de eindbestemming. In de verschillende opsporingsonderzoeken zijn mondjesmaat observaties te lezen van situaties waarbij gesmokkelde migranten vermoedelijk worden overgedragen aan werkgevers in Rotterdam. In geen enkel onderzoek is een dergelijk vermoeden nader onderzocht. Opsporingsonderzoeken in het kader van mensensmokkel zijn niet gericht op de gesmokkelde migranten, maar op de organisatoren. Bij mensensmokkelzaken houdt de organisatie meestal op bij aankomst, in tegenstelling tot mensenhandelzaken

waar de winst pas gemaakt wordt na aankomst op de plaats van bestemming. In drie geanalyseerde mensenhandelzaken fungeerde Rotterdam duidelijk als eindbestemming.

Uit ander onderzoek onder illegale vreemdelingen in Rotterdam weten we dat de aanwezigheid van familie en vrienden vaak een belangrijke reden is voor illegale vreemdelingen om zich in Rotterdam te vestigen. Ook de gesmokkelde migranten die in het kader van het onderzoek door de politie gehoord zijn, geven desgevraagd te kennen dat ze naar Engeland, Frankrijk of Canada willen, omdat ze daar familie hebben. De aanwezigheid van migranten genereert zodoende volmigratie. In combinatie met restrictief beleid ontstaat volmigratie via de wegen van de mensensmokkel.

Tot slot is het opmerkelijk te constateren dat een deel van de mensensmokkelaars geboren of getogen Rotterdamers zijn of een aanzienlijk deel van hun leven in deze stad hebben doorgebracht. Zij zijn op allerlei verschillende manieren gerekruteerd door leden van het criminele samenwerkingsverband. De arbeidsmarktpositie van een deel van hen kenmerkt zich door marginaliteit. Zij zijn schoolgaand, bezitten geen werk of beschikken over slechts tijdelijke arbeid. Soms lijken deze mensen te zwichten voor de verleidingen van een luxueuzer leven en het ogenschijnlijk makkelijk verdiende geld. Opmerkelijk is het voorbeeld van een puber met een Chinese achtergrond die de verleiding van een 'hippe' mobiele telefoon niet kon weerstaan. Hij stelde zijn kwaliteiten in dienst van de mensensmokkelaars en ging de belangrijke functie van tolk vervullen. Soms lijkt het voor de betrokkenen ook de meest makkelijke en opportune wijze om op korte termijn het hoofd financieel boven water te houden. Een aanzienlijk deel van de mensensmokkelaars in de door ons geanalyseerde zaken verbleef illegaal in Nederland. Dat het smokkelen van landgenoten door hen over het algemeen niet als een criminele activiteit wordt gepercipieerd, zal de keuze om aan deze activiteiten deel te nemen vergemakkelijken. Veelal betreft het smokkelaars die een enkele taak ten behoeve van een crimineel netwerk vervullen, bijvoorbeeld het schoonhouden van een 'safehouse', het verzorgen van het eten voor de gesmokkelden of het vervoeren van de 'klanten' naar andere locaties.

Stad van mogelijkheden

De stad Rotterdam, of ze nu fungeert als eindbestemming of als transitplaats, is voor mensensmokkel van belang, omdat er diverse panden zijn die dienst (kunnen) doen als 'safehouse'. Daarnaast biedt de openbare sfeer in de stad, die zich laat karakteriseren door een zekere mate van anonimiteit en mobiliteit, gelegenheden voor criminele netwerken om dergelijke panden intensief te gebruiken zonder noemenswaardige afscherming naar de buitenwereld. Verder vervult Rotterdam bij mensensmokkel een specifieke rol als transitstad. Uit opsporingsonderzoeken blijkt dat gesmokkelde migranten vaak tijdelijk in Rotterdam worden 'gestald'. Voor zover opsporingsonderzoeken hierover informatie bieden, bleek Rotterdam slechts voor een beperkt aantal gesmokkelde migranten de eindbestemming. Dit is te verklaren door de unieke, gunstige infrastructuurle voorzieningen waarover de stad beschikt. De Rotterdamse haven biedt door de omvang van de goederenstromen veel mogelijkheden om op grote schaal smokkel te realiseren. Rotterdam heeft daarnaast, mede door de aanwezigheid van de haven, uitstekende verbindingen met het achterland. Veel gesmokkelde migranten arriveerden dan ook per trein. Ten slotte beschikt Rotterdam over allerlei transportdiensten waar zowel legale ondernemingen als illegale en criminele ondernemingen gebruik van kunnen maken.

Rotterdam is ook bij uitstek een multi-etnische stad met een zekere aantrekkingskracht op (illegale) vreemdelingen. Veel leden van de onderzochte samenwerkingsverbanden hadden Rotterdam als woonplaats en wisten zich in de stad en haar omgeving omringd door grote groepen landgenoten. Op basis van de contacten die binnen deze etnische groepen worden onderhouden en de onderlinge loyaliteit die hiermee samengaat, konden de diverse smokkelorganisaties meestal rekenen op, soms verregaande, ondersteuning. Ook hier is er sprake van een groot stedelijk draagvlak waarbij legaal verblijvende allochtonen enerzijds een vraag creëren en tegelijkertijd hun diensten – al dan niet onder informele dwang – aanbieden aan de mensensmokkelaars.

Tot slot biedt de concentratie van grote groepen mensen in een economische achterstandssituatie rekruteringsmogelijkheden om het mondiale logistieke proces lokaal te kunnen continueren. Als we deze economische motieven combineren met andere familiale en etnische loyaliteiten en plaatsen in een omgeving waarin mensensmokkel niet per definitie als crimineel wordt ervaren, wordt tevens duidelijk waarom het fenomeen voor de overheid zo moeilijk te bestrijden is. De door Burgers onderscheiden functies van stedelijkheid bieden inzicht in het belang van Rotterdam en in het algemeen van een grootstedelijke omgeving voor mensensmokkel. Tegelijkertijd is mensensmokkel niet te duiden als een lokale criminele activiteit, noch te vangen in steden. Steden bieden enkel ondersteuning.

Richard Staring (staring@frg.eur.nl) is als universitair docent verbonden aan de vakgroep Criminologie van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Hij deed verschillende onderzoeken op het terrein van irreguliere migratie en mensensmokkel.

Literatuurselectie

- Burgers, J. (2001) Onveiligheid in de stad. Justitiële Verkenningen 1, pp. 25-33.
- Staring, R. (2001) Reizen onder regie. Het migratieproces van illegale Turken in Rotterdam. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Staring, R., G. Engbersen, H. Moerland et al. (2005) De sociale organisatie van mensensmokkel. Amsterdam: Uitgeverij Kerckebosch.
- Zaitch, D. (2002) From Cali to Rotterdam: perceptions of Colombian cocaine traffickers on the Dutch port. *Crime, Law and Social Change* 37, 4.